

DÜNÜN EFENDİLERİ BUGÜNÜN AZINLIKLARI: ESKİ SOVYET TOPRAKLARINDAKİ RUSLAR

Yrd.Doç.Dr.S.Gülden AYMAN*

"Biz (Ruslar) artık dünya küresinin altında birine sahip değiliz Ancak, biz (yine) kendi varlığımızda, Riga'dan Şikot'a dünya küresinin altında birini taşıyacağız. Aştığımız çap da bu. Ah, bunun bir parçası olmak ne kadar da zor. Eski yurdumuzdan göçetmek zorunda kalacağız. Hepimiz, son bir kişiye dek"

Sergei Razgonov
Moskovskie Novosti
No:45, 1991

Bugün eski SSCB topraklarında yaşanan en önemli istikrarsızlık kaynaklarından biri¹ cumhuriyetlerde bulunan etnik azınlıklarla ilgili sorunlardır. Toplam olarak 54.3 milyon eski Sovyet vatandaşının kendi anavatanları dışında yaşadıkları görülmektedir (Bkz. : Tablo 1). Buna ilaveten, farklı ulusal gruplara ilişkin 6 milyon kişi de eski SSCB topraklarının tamamen dışında yaşamlarını sürdürmektedir.

Anavatanlarının dışında 6.8 milyon Ukraynalı (Ukrayna ulusunun %15'i), 2.6 milyon Özbek (%15), 2.1 milyon Beyazrus (%21), 1.6 milyon Kazak (%20), 1.6 milyon Ermeni (%33) yaşamaktadır. Benzeri bir durumu Rusya Federal Cumhuriyeti'ne bağlı birimlerin halkları için de söz konusudur (Bkz.: Tablo 2).

Anavatanları dışında yaşayan Sovyet vatandaşlarının 25.3 milyonu ya da % 17'si ise, Ruslardan oluşmaktadır. Rusların % 70'i Ukrayna ve Kazakistan'da yoğunlaşırken, 5 eski Sovyet Cumhuriyeti olan Letonya, Estonya, Kazakistan ve Kırgızistan'da, Ruslar, toplam

nüfusun % 20'sinden fazlasını teşkil etmektedirler.

Bugün varolan etnik karmaşanın önemli bir kısmı, Stalin zamanında, merkezi liderlik varolan sınırları kendi siyasal amaçlarına yönelik olarak zorla değiştirdiğinde ve çeşitli ulusları kendi bölgelerinden uzaklaştırdığında ortaya çıkmıştır. Eski Sovyet Cumhuriyetleri arasında varolan sınırların % 85'i tarihsel bir meşruiyetten yoksundur. Sadece, Letonya-Litvanya, Letonya-Beyazrusya ve Beyazrusya-Rusya arasındaki sınırlar tartışma götürmemektedir². Rus Coğrafya Enstitüsü Bilim Akademisine göre, eski Sovyet topraklarında 160 potansiyel sınır çatışması bulunmaktadır. Diğer taraftan ise, sadece Kafkaslarda, 600 bin civarında Mesket Türkünün, Kürdün, Karakaş, Balkar, İnguş ve Çeçenin Orta Asya ve Sibirya'nın uzak bölgelerine gönderildiği görülmektedir³. Uzaklaştırılanlar arasında 400 bin Polonyalı, 120 bin Koreli ve 1 milyondan fazla Alman da bulunmaktadır⁴.

Bu çalışmada, ulusal azınlıkların pozisyonuyla ilgili olan sorunların oldukça ağırlıklı bir yönünü teşkil eden ve daha önce egemen ulus konumunda olan Ruslardan ve onlara yönelik politikalarından bahsedilecektir. Bu bağlamda ayrıca cevaplanmasına çalışılan sorular, yerel halkla Ruslar arasında gerginliğin ve çekişmenin en yoğun olarak nerelerde ve nasıl yaşandığı ve Rusya'nın etnik Ruslara dönük "arka-bahçe" (near abroad) siyasetinin gerisinde rekabet halinde olan görüşlerin açıklanmasıdır.

Çarlık Döneminden Sovyetler Birliği'ne Rus Göçü

Rusların kendi yerleşim bölgeleri dışındaki bölgelere göçlerinin kökleri Çarlık Rusya'sına kadar gitmektedir. Bu dönemde, Ruslar, İmparatorluk içindeki diğer bölgelere

²Daniel Franklin, "International Boundaries: Ex-Soviet Union and Eastern Europe", *The World Today*, March 1992, s.38-40.

³Örneğin, Sovyetler Birliği, Çeçenleri ve İnguşları, II. Dünya Savaşı sırasında Nazilerle işbirliği yapmakla suçlayıp, trenlere doldurarak Sibirya'ya sürmüştür. Bu uzun ve zorlu yolculuk sonrasında binlerce kişi yaşamlarını kaybetmiştir. Sürgündekiler ancak 1959'da alınan izinle vatanlarına dönebilmişlerdir. Bkz. Andrei Korobkov, "Migration Flows in the Post-Soviet States", *Mediterranean Quarterly*, Vol.5, No.1, Winter 1994, s.69.

⁴Hug Seton-Watson, *The New Imperialism*, (Chester Springs DA:Dufour Editions, 1961), s.30-31.

* İ.Ü. S.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü,
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

¹PanRus şovenizmi, sınır çatışmaları, komşu bölgelere sığırma potansiyeli taşıyan cumhuriyetler için milliyetçilik çatışmaları, sosyal ayaklanmalar ve kaynakların paylaşımı ile ilgili sorunlar diğer istikrarsızlık kaynakları arasında sayılabilir. Bkz.; Oje Diehl, "Eastern Europe as a Challenge to Future European Security", European Strategy Group ed., *Challenges and Responses to Future European Security: British, French and German Perspectives*, (Brussels: European Strategy Group Publications, 1993), s.15.

derebeyi, çiftçi, avcı, tüccar, işçi ve yönetici sınıf olarak gitmişlerdir. Ancak, sadece, 19. yy.'ın sonuna doğru III. Aleksandır ve II. Nikola'nın hükümdarlıkları sırasında Çarlık hükümeti tarafından bilinçli bir Ruslaştırma siyaseti izlendiği görülmektedir⁵. 1917'den sonra da, pek çok Rus, işçi, işletmeci, asker ve yönetici olarak eski Sovyet cumhuriyetlerine ait bölgelere yerleşmiştir. İdeolojik açıdan, Sovyet parti devleti, Rus ulus- devletinin bir devamı değil, tersine, onu devirerek yerine geçen bir yapıdır. Buna rağmen, özellikle Leonid Brejnev zamanında reel-politik yolundaki kaygılarla, Marksizmi-Leninizmi destekleme amacıyla, ideolojik olarak oldukça aykırı olmasına rağmen Rus imparatorluk ulusçuluğuna başvurulmuştur⁶.

1917 sonrası çevre bölgelere yerleşen Rusların şu özelliklerine değinilebilir. İlk olarak, Rus yerleşimcilerin özellikle şehirlerde ve endüstri merkezlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Örneğin, 1989 sayımına göre, Doğu Ukrayna'daki oldukça sanayileşmiş Donetsk ve Voroshilograd oblastlarının, Kazakistan'ın başkenti Alma-Ata'nın ve Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'in (önceki Firunze) nüfusunun önemli bir çoğunluğunu Ruslar teşkil etmektedir. Yine 1989 sayımına göre, bugün Rusya Federasyonu dışındaki Rusların büyük bir çoğunluğu, yaşadıkları cumhuriyetlerde devamlı ikamet etmektedirler ve % 50'si bu cumhuriyetlerde doğmuştur. Yerel halkla Ruslar arasındaki evlenme oranı ise bu haklarla Ruslar arasındaki kültürel yakınlığa bağlı olarak değişmektedir. Baltık Cumhuriyetlerinde % 31,5'le yüzde 32,5 arasında giden bu oran (Ukrayna'da % 74,7 ve Beyazrusya'da % 57), Transkafkasya Cumhuriyetlerinde % 25 - % 57, Orta Asya Cumhuriyetlerinde ise, % 11,8 - % 24 arasında seyretmektedir⁷.

Gerek Çarlık gerekse de Sovyetler Birliği döneminde ulusal duyguların merkezi bir denetime tabi tutulması nedeniyle, Rus yerleşimciler statü ve güvenliklerine yönelik yerel halktan gelen ciddi bir tepki ile karşılaşmamışlardır. Çevredeki etnik Ruslar, Rusya'nın kültürel, ekonomik ve siyasal etkisini bu bölgelere iletmede önemli bir araç haline de gelmişlerdir. 1989 devrimleri sonrası kazanılan bağımsızlıkla beraber komünist ideolojiden süratle uzaklaşırken, bu

cumhuriyetlerde güçlü siyasal partilere sahip olunmaması nedeniyle doğan ideolojik boşluk sonucunda dini ve ulusal bağlılık siyasal hayatın en önemli kriteri olmaya başlamıştır. Bu bağlamda da etnik olarak temizlenmiş topraklara yönelik sloganlarla yola çıkan milliyetçi ve kökten dinci gruplar ve liderler ağırlık kazanmaktadır. Diğer taraftan, yaşanan ekonomik sorunlar ve başarısızlıklar da bunlara eklenerek azınlıklara yönelik düşmanca yaklaşım ve eylemlerin körükleyicisi olmaktadır⁸. 1989 sonrasında, Ruslara ve diğer azınlıklara yönelik baskı ve eylemler özellikle de Baltık Cumhuriyetlerinde, Moldavya'da, Gürcistan'da ve Azerbaycan'da dikkat çekici bir artış göstermiştir. Aralık 1991'de SSCB'nin çözülüşü ile birlikte ise, Rus yerleşimcilere yönelik bu baskıların daha da yoğunlaştığı görülmektedir⁹.

Sovyetler Birliği Sonrası Karşılaşılan Sorunların Kaynağı ve En Yoğun Yaşandıkları Cumhuriyetler

Bugün eski Sovyet Cumhuriyetlerinde yaşamakta olan Ruslara ilişkin baskıların önemli bir kısmı daha önce Rusların tekelinde bulunan etkinlik ve imkanların onların elinden alınarak yerel halka verilecek şekilde yeniden dağıtımını içeren kampanyalar sırasında ortaya çıkmaktadır. Bu cumhuriyetlerde milliyetçiliğin yasama organlarında egemen olmasıyla birlikte, 1940'dan itibaren buralara gelerek yerleşen Ruslar ve diğer etnik grupları yabancı kategorisine sokacak vatandaşlık yasaları benimsenmeye başlamıştır. Vatandaşlık hakkına sahip olmak isteyenler, özgeçmişleriyle ilgili şartlar (Sovyet güvenlik teşkilatında çalışan herkesin dışlanması hedeflenmiştir) dışında ikamet ve dil şartlarını da yerine getirmek durumundadırlar. Örneğin, Estonya dilini Cumhuriyetin resmi dili olarak kabul eden yeni dil yasasına göre, tüm devlet görevlileri 4 yıl içinde bu dili öğrenmekle yükümlüdürler. Letonya ve Litvanya'da da benzeri yasaların kabul edildiği görülmektedir. Estonya, ülkede yaşayan Rusların büyük bir çoğunluğunun 1992 sonunda gerçekleşen ulusal seçimlere girmesini engellemiştir. Letonya da Haziran 1993 seçimlerinde benzeri bir davranış sergilemiştir. Letonya ve Estonya'da özelleştirmeye ait yasaların, vatandaş olmayanların mülk edinebilme hakkını ciddi şekilde kısıtladığı da görülmektedir¹⁰.

Dış Ruslara yönelik düşmanlık düzeyinin cumhuriyetten cumhuriyete bir dizi

⁵Carl A.Linden, *The Soviet Party State: The Politics of Ideocratic Despotism* (New York: Praeger, 1983), s.95.

⁶William D.Jackson, "Russia After the Crises- Imperial Temptations: Ethnics Abroad", *Orbis*, Vol.38, No.1, Winter 1994, s.2.

⁷Korobkov., *op.cit.*, s.68.

⁸Jackson, *op.cit.*, s.5.

⁹*Ibid.*, s.40.

¹⁰Galina Vitkovskaya, "Russians Coming to Russia", *Moscow News*, December 1992, s.8.

koşulun birleşik etkisine bağlı olarak değiştiği de dikkat çekmektedir. Bu koşullar arasında, Ruslar ve yerel etnik grup arasındaki kültürel yakınlık ya da uzaklık, tarihsel olarak Rusların yerel halka yönelik davranışları, belli bir cumhuriyetteki etnik milliyetçiliğin yoğunluğu, Ruslarla mukayese edildiğinde yerel halkın ekonomik koşulları gibi faktörler sayılabilir. Örneğin, belli bir kültürel yakınlığın var olduğu, etnik milliyetçiliğin daha hafif yaşandığı, ekonomik farklılığın nispeten az olduğu Ukrayna ve Beyaz Rusya'da, Rus azınlığa yönelik tepkiler diğer cumhuriyetlerden oldukça düşüktür. Yakın tarihte gerçekleşen bir kamuoyu yoklamasında, Kiev'de oturan Rusların sadece % 10'u, kendilerine yönelik bir kızgınlık olduğunu hissetmektedir. Buna mukabil, Batı Ukrayna'daki daha az Ruslaştırılmış bölgelerde yaşayan Rusların 1/3'i, Rus karşıtı duyguların yaşamlarını etkilediğini belirtmektedirler¹¹. Ukrayna ile ilgili olarak, bir de din faktörünün etkisine değinilebilir. Ortodoks nüfusun hakim olduğu Doğu Ukrayna halkının, Katolik nüfusun çoğunluğu teşkil ettiği Batı Ukrayna'dan farklı olarak, kendilerini psikolojik ve ekonomik olarak Rusya'ya daha bağlı hissettikleri görülmektedir¹².

Baltık Cumhuriyetlerinde ve Moldavya'da ise, etnik milliyetçiliğin yoğunluğu nedeniyle yerel halkta Rus karşıtı duygular oldukça güçlüdür. Ayrıca, Rusların buraya II. Dünya Savaşı'ndan sonra gelmeleri veya Moldavya'da olduğu gibi II. Dünya Savaşı sırasında bu toprakların bir kısmını zorla ilhak etmeleri de bu duyguları etkileyen faktörler arasındadır. Etnik gruplar arasındaki ekonomik farklılıkların belirgin, yerel halka işsizlik ve eksik istihdam oranının yüksek olduğu Orta Asya'da da Ruslara yönelik düşmanca tavırların oldukça yaygın olduğu görülmektedir. 1992'de yapılan bir araştırmaya göre, Düşanbe ve Taşkent'teki Rusların % 60'ı kendilerine yönelik düşmanlığın giderek arttığına inanmaktadır¹³.

Cumhuriyetler Arası Farklılığı Açıklayan Bir Model

Bugün bağımsızlığa kavuşan eski Sovyet Cumhuriyetlerindeki Rus azınlıkların konumunu değerlendirirken, bu gözlenen faktörleri belli bir teorik çerçeve içinde inceleyerek daha anlamlı açıklamalara gitmek de

¹¹Daniel Yergin, Thane Gustafson, *Russia 2010 and What it Means for the World* (New York:Random House, 1993), s.219-220.

¹²Jackson, *op.cit.*, s.4-5.

¹³*Ibid.*, s.6.

mümkün gözükmektedir. D.Laitince tarafından ortaya atılan¹⁴ ve bu ülkelerin seçkinleriyle siyasal merkezin seçkinleri arasındaki ilişkiden yola çıkan "seçkin birlikteliği modeli" (elite incorporation model") bu konuda bize önemli ipuçları sağlayacak biraçıklama çerçevesidir. Çarlık Rusya'sının ağırlıklı olarak çevre ile merkez ilişkileri açısından incelendiği modelde, bölgesel seçkinlere, kendi topraklarında, bu toprakları egemenliği altına almış olan ulusun seçkinleriyle aşağı yukarı aynı düzeyde bir statü tanınıp tanınmadığı sorgulanmaktadır. Merkezle birleştirilen bölgedeki seçkinler, siyasal merkezdeki seçkinlerin sahip olduğuna benzer statü ve eğitim hak ve imtiyazları sahip olmuşlarsa, D.Laitince, bunları, "en çok kayırılan lord"¹⁵ statüsü sahibi yok olarak tanımlamaktadır. Çevredeki seçkinlerden böyle bir statüye layık görülenler merkezin kültürü ve toplumu içinde asimile olmakta ve giderek kendi yerel sembollerini eski ve kırsal olarak görmeye başlamaktadır. Milliyetçiliğin yeniden uyandığı bir ortamda, seçkinleri kayırılan tipteki ülkelerin yaşayacakları en önemli çatışma, en çok kayırılan ve sembolik bir milliyetçilikle yetinemeski seçkin grupla, kendilerini tam anlamıyla bağımsızlığa adanmış yeni ulusal seçkinler ve onların peşinden giden alt sınıflar arasında gerçekleşmektedir.

Diğer yandan, böyle bir statüye kavuşamayan bölgelerde, merkez, adı o bölgeyle anılan seçkinler arasından seçeceği araçlarla bu yerleri denetlemektedirler. Aracı rolü üstlenen yerel seçkinler de kayırılan seçkinler gibi siyasal merkezin dilini öğrenmekte hatta onun dinine geçmektedirler. Ancak, merkezi seçkinlerden çok daha aşağı bir statüde bulunan yerel araçların en hırslı ve güçlülerinin bir gözü kayırılan seçkinlerde olduğu gibi kendilerini denetleyen merkezde değil, bizzat kendi anavatanlarındadır. Bu bağlamda aracı durumundaki yerel seçkinler, kendi durumları sarsılır korkusuyla, girişimci sınıfın eylemlerini de baskı altında tutmaya yönelmekte ve böylece bu bölgelerdeki ekonomik dinamizm de haliyle oldukça sınırlı kalmaktadır.

Ulusal uyanışla birlikte, siyasal merkezin okullarında eğitim gören ancak pek

¹⁴David D.Laitin, "The National Uprisings in the Soviet Union", *World Politics*, No.44, October 1991, s.139-177.

¹⁵Laitince, "en çok kayırılan lord" kavramını ortaya koyarken, uluslararası ticari müzakerelerdeki "en çok kayırılan ulus" kavramından esinlendiğini söylemektedir. Tıpkı, en çok kayırılan ulus statüsü alanların çoğu "ulus" olmadığı gibi, burada da merkezle birleşen seçkinlerin çoğu lord değildir. Bkz.:*Ibid.*, s.143-144.

çok akışkanlık engeliyle karşılaşan yeni kuşaklar, kendilerini denetleyen merkezi sorgulamayan, eski yerel seçkinlerden farklı olarak tersine, tam anlamıyla siyasal bağımsızlık peşinde koşmaya başlamaktadırlar. Böyle bir ortamda, eski yerel seçkinler de aslında varolan statükonun devamı refahlarını korusa da bu yeni insanlar, ulusal bağımsızlık ve ulusal egemenlik taraftarlığı yapmaya kendilerini mecbur hissetmektedirler. Bu toplumların alt sınıfları ise, siyasal merkezle iletişimlerinde kendi ülkelerindeki araçlara dayanmanın yüksek maliyetine maruz kalmış ve kendi liderlerinin yozlaşmışlıklarını uzun süre yaşamış durumdadırlar. Çevredeki diğer bölge veya ülkelere bakarak onlar da ulusal eyleme ve adeta "bulaşıcı" olan milliyetçiliğe yöneleceklerdir. Alt sınıflar da harekete geçtiğinde, eski seçkinler yeni insanların kendi yerlerini alacağı korkusuyla kendilerini ulusal bağımsızlığa daha da adamaktadırlar. Eski seçkinlerle yeni insanlar (veya harekete geçmiş alt sınıflar) arasında kurulacak bir ittifak da bu durumda, ağırlıklı olarak, merkezden kültürel uzaklığa ilişkin nosyonlara dayandırılmaktadır. Bu noktada dışlayıcı bir milliyetçi ideoloji de ağırlık kazanacaktır. Potansiyel olarak baskıya maruz olan azınlıklar ise, giderek, daha iyi yaşama mutlarını merkezi hükümlerinin devamına veya yeniden ele geçirilmesine bağlayacaklardır.

En çok kayırılan lord durumunun gerçekleşmediği yerlerde, azınlık gruplarının ulusal grup tarafından asimile edilme olasılığı da oldukça düşüktür, çünkü özellikle üst düzey azınlıklar buldukları önemli pozisyonlara siyasal merkez tarafından getirilmişlerdir ve yerel gruplar, özellikle de siyasal mobilizasyon arzusu taşıyan yeni insanlar, bu azınlıkları ılgal ettikleri hükümet görevlerinden uzaklaştırmaya yöneleceklerdir. Böylece seçkinlerin en çok kayırılan lord statüsü kazanmadığı bölgelerde bağımsızlıkla birlikte ortaya çıkan en önemli çatışma eksenini yerel milliyetçiler ile azınlıklar arasındaki sorunlar oluşturmaktadır¹⁶.

Ancak, burada, azınlıklar içinde belli bir ayırımı gitmek de gerekli görülmektedir. İşçi sınıfından gelen göçmenlere, bu bölgelere kültürlerini yaymak, merkezin aracı değil, ailelerinin geçimlerini sağlamaktır. Onlar ve çocukları iktisadi avantajları doğrultusunda gerekli düzeyde bölgenin dilini de öğrenmişlerdir. Bu grup açısından birtakım bireysel birtakım imkanlar (bir iş, bir ev) kendi dillerinde eğitim olanağının sağlanması gibi grupsal imkanlardan çok daha önemli tutulacaktır. İşçi sınıfından gelen azınlıkların bölgenin endüstriyel gelişmesinde önemli bir yere sahip olsalar da birtakım ayrımcı

siyasalarla ve önyargılarla karşı karşıya kalmaları kaçınılmazdır. Ancak, bunların uzun vadede, asimile olma ve bölgenin ekonomik sınıflarınca korunma olasılıkları geldikleri bölgenin dili ve kültürünü küçümseyerek öğrenmeyi reddeden üst düzey Ruslardan çok daha fazla olacaktır¹⁷.

Rus İmparatorluğu içinde dil ve dinin Ruslarla ortak olduğu bölgelerin seçkinlerinin, Slav olmayan bir dili konuşan ve Ortodoks olmayan bölgelere göre böyle bir statüyü kazanma şanslarının yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin, yerel seçkinleri en çok kayırılan lord statüsü tanınan ülkelerden biri olan Ukrayna'da Rusçaya oldukça yakın olan Doğu Slav dili konuşulmaktadır ve ayrıca Doğu Ukraynalılar da Ruslar gibi Ortodokstur. Aslında daha önce Rus ve Polonya derebeylerine hizmet eden köylüler olan Ukraynalılar arasından lordlar yaratan ve İmparatorluk içinde onlara böyle bir statü kazandıran da bizzat Ruslar olmuştur¹⁸.

Bu hakların neden diğer bölgelere, örneğin, Volga Tatarlarına tanınmadığını sorguladığımızda karşımıza, Slav ve Hıristiyan olmayanların bir nevi ayrımcılığa uğradığı bir tablo çıkmaktadır. Nitekim Slav ve Hıristiyan olmayan Volga Tatarlarının seçkinleri merkezdeki aristokratik çevreler arasında aktif olmasına rağmen, Tatar prensleri ve diğer hak iddiaları Moskova tarafından böyle bir statüye layık görülecek kadar temiz bulunmamıştır¹⁹. 20.yy.'ın başında bile bunların Rusya'daki kamu hizmetleri, adalet ve basınla ilgili görevlere atanmalarını yasaklayan kanunlar bulunmaktaydı. Ayrıca, Tatarların ticaret yapmalarının, mülk edinmelerinin ve Uralların doğusuna göç etmelerinin kısıtlandığı görülmektedir²⁰. 1906'da Çar, Türkistan temsilcilerini Duma'ya kabul etmişse de 1907'de Orta Asya'nın temsil hakkını geri almış ve onun yerine "emirler" doğal araçlar olarak görmeye başlamıştır²¹.

Tüm bağımlı alanlardaki seçkinlere en çok kayırılan lord statüsü vermeye çalışan

¹⁷Ibid., s.147-148.

¹⁸Orest Subtelny, Ukraine: A History (Toronto:University of Toronto Press, 1988), s.108-149,181.

¹⁹Azade-Ayşe Rorlich, The Volga Tatars: A Profile in National Resilience (Stanford, Calif.:Hoover Institution, 1986), s.38.

²⁰Ibid., s.108.

²¹Edward A. Allworth, The Modern Uzbeks: From the Fourteenth Century to the Present. A Cultural History(Stanford, Calif.: Hoover Institution, 1990), s.157-160.

¹⁶Ibid., s.144-148.

liberal Çarlar zamanında bile, bu politikanın Orta Asya'da uygulandığını görmenin oldukça güç olduğu görülmektedir. Volga Tatarları için olduğu gibi Kırım Tatarları için de Ortodoks ve Slavik bölgeler açısından "hak olanlar", zorla elde edilen "imtiyazlara" dönüşmüştür²². Genelde, "hak olanlar", Türk ve Müslüman kökenli yerlerdeki seçkinlere birtakım imtiyazlar tanınmakla birlikte yüksek statülü pozisyonlara nüfus hakkı verilmemiştir.

Ara örnekler olarak ise, Gürcistan ve Estonya ele alınabilir. Bunlar, Ortodoks olmalarına rağmen bir Slav dili konuşmamaktadırlar. 19. yy'n başında Gürcü aristokratlara Rus yöneticilerin gözetimi altındaki mahkemelerde önemli roller verilmeye başlanmışsa da Rusya ve Gürcistan arasındaki bu ilişki Slav kökenli olanlardan çok daha yavaş ve girift olmuştur²³. Estonyalılar ise, Müslüman Türkler kadar uzak olmasalar da, Ruslarla ne dil ne de din yakınlığına sahiptirler. Estonya dili Fin-Macar grubundan gelmektedir ve Estonyalılar Hıristiyan ve çoğunlukla Lutheryandırlar. Hem varolan belli bir kültürel uzaklık nedeniyle, hem de Alman aristokratlarının köylüsü olan Estonyalılarda zaten seçkin sınıf varolmadığından buranın seçkinleri en çok kayırılan lord statüsü kazanmamışlarsa da ortak Hıristiyanlık sayesinde toprak edinebilmişler ve devlet görevleri alabilmişler, yani, belli bir sosyal akışkanlık elde edebilmişlerdir²⁴.

Rus Devrimi ve Stalin tarafından uygulanan geniş modernleşme projesiyle birlikte gelen sınıf siyaseti toplumsal yapıyı önemli ölçüde değiştirmiştir. Ancak yine de, Şovyet dönemine baktığımızda, Slav ve Ortodoks olmayanların ve özellikle de Müslüman Türk kökenlilerin bu modeli tehlikeye sokan örnekler olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz. Örneğin 1959'da, üst düzey görevlerin (belki bir tek Ukrayna haricinde) Rusların tekelinde olduğu dikkat çekmektedir. Harmstone ise, üst düzey askeri güvenlik görevlerine muflaka Ruslar getirildiğini söylemektedir. Diğer görevler açısından ise, Slav kökenliler ile Müslümanlar arasında belli bir ayrıma gitmek mümkündür. Örneğin, göçmenlerle yapılan bir mülakatın verilerine göre, "KGB Sınır Birlikleri Slav kökenlilerden, Stratejik Roket Kuvvetleri ve Hava Kuvvetleri ve Donanma çoğunlukla

Slavlardan hava indirme birlikleri Ruslardan istihkam tugayları ise çoğunlukla Müslümanlardan oluşmaktaydı²⁵.

Seçkinleri Rus ve Sovyet toplumunda kabul görenler bugün Rus azınlıklara karşı da nisbeten hoşgörülü bir tutum sergileyecekler, seçkinleri pek az kabul görenler için ise ulusal bağımsızlık Rus merkezi otoritelerine karşı gelmekle özdeşleştiği kadar, Rus azınlıklar üzerinde de bir güç gösterisine dönüşecektir. Örneğin Gürcistan'da Rusya ile birlikte hareket etmede yarar görenler ve sembolik olarak bağımsızlığı savunanlar çoğunlukta olmuştur. Bunlarla yeni insanlar arasındaki ortaklık ise bir bakıma azınlıklara karşı ayırıcı ve yıldırıcı politikalarından geçmektedir²⁶.

Diğer bir alternatif açıklama, farklı bölgelerin farklı ekonomik potansiyeli olabilir. Örneğin, Ukrayna ve Baltıkların ekonomik potansiyeli, burada azınlıkların daha fazla kabul görmelerine neden olurken tersine, Orta Asya'da suyun da içinde olduğu temel kaynaklarla ilgili paylaşım sorunları etnik gruplar arasındaki gerginliği arttırmaktadır. Belki de iki Savaş arası dönemde Baltıkların ve Batı Ukrayna'nın Sovyetler Birliği dışında oluşu onların seçkinleri ile merkezi seçkinlerin ilişkilerini farklı bir konuma sokmaktadır. Ancak, unutulmaması gereken bir nokta, yerel seçkinlerin kazandığı statü ile gelecekteki ekonomik gelişme arasındaki ilişkidir.

Orta Asya'da ne en çok kayırılan lord statüsü ne de ekonomik dinamizm söz konusudur. Burada bir nevi "sömürgeciliği" (welfare colonialism) hakimdir; yerel seçkinler merkez tarafından düzenlenen sosyal hizmet programlarını (sağlık, eğitim ve endüstriyel kalkınma alanlarında) yönetmek ve bu programların idaresini ve siyasal sukuneti sağlamak için vergi toplamaktadırlar. Kendi ülkeleri ile Sovyet otoriteleri arasında aracılık hizmeti gören ve bunu tekelinde tutan eski seçkinlerin tersine, yeni kuşaktan gelen insanlar gerçek bağımsızlık peşinde koşmaktadırlar.

Orta Asya'da ulusal bağımsızlığa giden yol ağır olmuştur. Bugün yerel halkla azınlıklar arasındaki gerginlikler ise, her an patlamaya hazırdır. Örneğin, Özbekistan'da kırsal alanlarda

²² Ibid.

²³ Ronald Grigor Suny, The Making of the Georgian Nation (Bloomington: Indiana University Press, 1988), özellikle 4. Bölüm.

²⁴ Toivo U. Raun, Estonia and the Estonians (Stanford, Calif.: Hoover Institution, 1987), s.30-31,45,59,61,73.

²⁵ Lubomyr Hajda and Mark Beissinger, The Nationalities Factor in Soviet Politics and Society (Boulder, Colo.: Westview Press, 1990), s.84. Ayrıca, bu görüşü sayısal verilerle destekleyen bir eser için, bkz.: Grey Hodnett, Leadership in the Soviet National Republics (Oakville, Ontario: Mosaic Press, 1978), s.309, Tablo 6.2.

²⁶ Suny, op.cit.; s:305.

köylülerle ittifak kuracak bir burjuva sınıfının çıkışını teşvik edecek, (Moskova'ya kıyasla) bir dinamik ekonomik gelişme yaşanmamıştır. Özbekistan'da merkezden kopuş koşullarını hazırlayacak bir kalkınma oranı gerçekleşmemiştir, ülkenin yatırım ve tasarrufları Rusya Sovyet Sosyalist Federe Cumhuriyeti'nden (RSSFC) düşüktür. İkinci olarak, Ukrayna'nın tersine, Ruslaştırılmış Özbeklerden oluşan ve gelecekteki Sovyet devleti ile işbirliğine bağlı bulunan sıkı bir çekirdek grup da mevcut değildir. Ulusal seçkinler arasındaki çekişme nedeni, daha ziyade, sayıca az olan kadroların paylaşımına ilişkindir. Genç ve daha iyi eğitim görmüş Özbeklerin yaşça büyüklerine olan baskıları Özbek Hak Cephesi Birlik içinde de göze çarpmaktadır. Nitekim, yeni insanlar buna paralel bir başka hareket olan Erk hareketi içinde gruplaşmaktadır ve liderleri eski Özbek aile çemberlerinin yeni nesilleri içlerine kabul etmediğinden yakınmaktadır²⁷. Özbekistan'da Özbeklerle diğer etnik azınlıklar arasında ciddi gerilimler yaşanmaktadır²⁸.

Etnik Kazak aileleri çerçevesinde gelişen Kazak milliyetçiliği de Özbek milliyetçiliğini andırmaktadır. Gerçi Kazak seçkinleri en çok kayırılan lordluk yönündeki bazı imtiyazları elde etmişlerse de bu pazarlık Kazak Hanlarına eşit haklar tanıdığı anlamına gelmemektedir. Alma-Ata'daki Kazak Devlet Üniversitesi'nde 1978'de Rusların üniversitede kendilerinden fazla yer aldığını düşünen genç

²⁷Nancy Lubin, "Assimilation and Retention of Ethnic Identity in Uzbekistan" Asian Affairs (London), No.12, October 1981, s.283-284. Ayrıca bkz.: Nancy Lubin, Labour and Nationality in Soviet Central Asia (Princeton: Princeton University Press, 1984).

²⁸Ruslar dışında Kırım Tatarları ve Mesketler üzerinde de baskılar bulunmaktadır. Hatta, Özbeklerce sorun yaratıcı olarak addedilen Mesketlerin Cumhuriyet'teki kıt görevleri peşinde koşanların rakibi olarak görüldüğü bilinmektedir. Taşkent'te yaşamakta direnen Kazak nüfusu ise, nerede ise, bu şehrin Kazakistan'a verilebileceğini akla getirmektedir ki, bu düşünce Özbekler arasında ciddi bir tedirginliğe yol açmaktadır. Özbekistan'da yaşayan Tacikler de ulusal kimliklerini yeniden tanımlamaya yönelmişlerdir ve adeta patlayacak bir bomba gibidirler. Yine buradaki Kara-kalpak azınlığı Özbeklerce tehdit edilirken, Kırgızistan'daki Özbekler, Kırgız bağımsızlığı arifesinde kendilerini korumak için şiddete başvurmuşlardır. Bkz.: Allworth, op.cit., s.314, bkz.: Economist, June 10, 1989, s.44.

Kazakların şiddete tahrik edildiği görülmüştür²⁹.

Diğer cumhuriyetlerde yaşayan göçmenler arasındaki milliyetçilik duygularına baktığımızda, Rus işçi sınıfından gelen azınlıkların gördüğü baskının, toprağa bağlı azınlık gruplarından farklı olduğu görülmektedir³⁰. Bireysel veya ailevi yararlar için buraya gelen Rusların pek azı grup hakları için çarpışmaya hazırdır. Bunlar etnik olarak bağlı buldukları grupla birarada yaşamayı tercih etseler de, bu, onların yeni yurtlarında kültürlerini muhafaza etmek için savaşıacakları anlamına gelmemektedir. Bu bağlamda, Estonya'daki Rus işçilerin protesto gösterilerinin, Baltıklardaki endüstrilerde denetimlerini tehdit altında gören Moskova'daki Rus işletmeciler tarafından kısıktırılmış olma olasılığı yüksektir³¹.

Rusya dışındaki cumhuriyetlerde yaşayan Ruslar hakkındaki veriler dil asimilasyonu göç edilen bölgenin ekonomik dinamizmi arasında da önemli bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır. (Bkz. Tablo 3)

Ayrıca, bu tabloya bakarak listedeki 1. ve 4. dillerin Slav kökenli olmadığı halde bunların göçmen Ruslar için yeni yurtlarında engel teşkil etmediği söylenebilir. Litvanya, Ukrayna, Beyaz Rusya ve Gürcistan'a gelen Rus işçi sınıfı dünyanın her yerindeki göçmen işçiler gibidir, iki kuşak sonra çocukları bu dili öğrenmişlerdir. Rus göçmenler ekonomik olarak güçsüz bölgelere örneğin, Kazakistan'ın ücra topraklarına geldiklerinde ise, tıpkı, Cezayir'deki Fransızlar, İrlanda'daki Protestanlar ve Batı Şeria'daki Yahudiler çok daha az asimile olmuşlardır. Bunlar, kendilerini milliyetçilik akımlarıyla tehdit altında hissettiklerinde genellikle çevrede milliyetçiliği dizginleyecek merkezi eğilimlerle uzlaşmaktadırlar. Ancak, bugün pratikte görülen, Orta Asya'daki Rusların bu bölgede kendi milliyetçiliklerini savunmaktan ziyade Rusya'ya geri dönmeye yeltendikleridir. Bir bakıma, Orta Asya'da milliyetçilik güçlenirken bölgede Ruslar tarafından terkedildiği oranda da şiddetin yaşanmayacağı öne sürülebilir³².

Etnik Rusların Tepkileri

²⁹Allworth, op.cit., s.314.

³⁰John B.Dunlop, "Russia: Confronting a Loss of Empire", 1987-1991", Political Sciences Quarterly, Vol.108, No:4, 1993-1994, s.623.

³¹Laitin, op.cit., s.163.

³²Ibid., s.173.

Genelde Etnik Rusların kendilerine yönelik baskıların varolduğu yolundaki algılamaları yoğunlaşırken bunlar kendi statülerini korumaya yönelik hareketlere de giriştikleri gözlemlenmektedir. Baltık Cumhuriyetlerinde Rus grupların oldukça Ruslaşmış endüstri bölgeleriyle ve iş kollektifleriyle yakın bir ilişkiye girdikleri, daha militanların ise, ayrımcılığı savunmaya yöneldiği gözlemlenmektedir. Örneğin, oldukça büyük bir Rus nüfusun yaşadığı Kuzeydoğu Estonya'daki Narva şehrinin Estonya'dan, ayrılması talep edilmektedir. Narva şehri bölgenin ana şehirleşme merkezidir. Serbest bir ekonomik bölge olması talep edilen Narva'nın bu isteği kabul edilirse, şehrin endüstri ve enerji tesisleri, hammaddeleri Estonya'nın denetimi dışında kalacaktır. Kimi Estonyalılar, bunu Kuzeydoğu Estonya'nın ayrılmasının ilk adımı olarak değerlendirmektedirler. Benzer şekilde, Letonya'nın Ruslaştırılmış bölgeleri de "otonom bölge" yapılmak istenmektedir³³.

Moldavya'da ise, ayrılıkçı hareket, bir tehditten bir gerçeğe dönüşmüştür. Bir ölçüde Moldavya'nın bağımsızlıktan sonra Romanya ile yeniden birleşeceği düşüncesinin de verdiği endişeyle, Dinyester'in sol kıyısındaki Ruslar, Eylül 1990'da Ruslaştırılmış Tiraspol kentinin başkent olduğu ayrı bir Trans-Dinyester Cumhuriyeti ilan etmişlerdir. Eylül 1990'daki bağımsızlık ilanından sonra iç savaş başlamıştır. Trans-Dinyester Cumhuriyeti'nin 3/5'ü Slav ve çoğunlukla Ukraynalıdır. Ruslar, buradaki nüfusun sadece % 25'ini teşkil etmektedir. Bu hareket, Tiraspol'de üslenen 14. Sovyet Ordusunun, Rusya'dan gelen gönüllülerin ve Baltıklardaki Rus grupların da desteğini almış ve Trans-Dinyester Cumhuriyeti 1992 sonunda Dinyester bölgesinin önemli bir kısmında kontrolü de geçirmiştir. Moldavya'daki durumun dikkat çekici bir özelliği, Rusların egemen olduğu eski Sovyet Cumhuriyetlerindeki Rus askeri kuvvetlerinin gelecekte belki de Moskova'nın rızasını bile almaksızın Rus azınlıkları korumak için askeri eylemlere girişebileceğini göstermesidir³⁴.

Moldavya hükümeti, Dinyester'in sol kıyısına yeni Moldavya devleti içinde özlü bir otonomi vermeyi teklif etmesine rağmen, sol kıyı liderliği tam siyasal otonomi istemeye devam etmekte ve konfederal bir statüden fazlasını kabul edecek gibi gözükmemektedir³⁵.

Ayrıca, Moldavya'nın güneyinde yaşayan ve Moldavya nüfusunun % 4'ünü oluşturan Gagavuz Türklerine de Şubat 1994 seçimleri öncesi Snegur tarafından özerklik vaad edildiği görülmektedir.

Eski Sovyetler Birliği bölgesinde istikrarı bozacak en ciddi ayrılıkçı çatışma Kırım'da ortaya çıkmış ve Ukrayna hükümetinin siyasal manevralarıyla şimdilik engellenmiş gözükmektedir. 1738'de Osmanlı İmparatorluğu'ndan Rusya'ya geçen Kırım 1954'de Nikita Krusçov tarafından Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne (SSCB) verilmiştir. Oldukça Ruslaştırılmış olan bu bölgenin Ukrayna'ya verilmesi Sovyet İmparatorluğu boyunca ciddi siyasal sorunlara yol açmamıştır. 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılışı ile birlikte Kırım'daki ayrılıkçı hareket de hızla gelişmiştir. 1991 Ağustos'unda oluşturulan "Kırım Cumhuriyeti Hareketi" kısa bir süre sonra Kırım'ın Ukrayna'dan bağımsızlığını talep eden bir deklarasyon kabul etmiş ve 1992 yazında Kırım'ın bağımsızlığı hakkında referanduma gidilmesi için 250 bin imza toplamıştır³⁶. Bugün, Kırım nüfusunun % 70'i Rus, % 24'ü Ukraynalı ve % 6'sı Kırım Tatarıdır³⁷.

Kırım'daki ayrılıkçı harekete kısa zamanda Moskova'nın da destek vermeye başladığı görülmektedir. Nitekim, baharda, Rus parlamentosu, Krusçov'un 1954'de Kırım'ı Ukrayna SSC'ne veren kararın anayasaya aykırı olduğunu açıklayan bir kararı onaylamıştır. Ancak, genelde Yeltsin ve bakanları Ukrayna ile ilişkileri karıştıracak açıklamalardan çekinmişlerdir. Haziran 1992'de Leonid Kravçuk, Kırım parlamentosunu Ağustos'daki referandum yerine yarımadağa daha fazla otonomi tanıyacak bir yeni anlaşmaya ikna etmiştir. Bu anlaşmaya rağmen Kırım'daki ayrılıkçı hareket devam etmektedir³⁸. Kırım Türkleri ise, yarımadağı yeniden Rusya'ya bağlamak için kampanya başlatmış bulunan Rus asıllı halka karşı Kırım'ın Ukrayna sınırları içinde kalması yönündeki çabaları desteklemektedir.

Estonya, Latviya, Moldavya ve Kırım'daki bu hareketler, etnik Rusların bir grup olarak Cumhuriyetlerin bağımsızlığına karşı olduğuna dair yanlış bir inancın yayılmasına da yol açmıştır. Oysa, gerçekte, 1990'da yapılan bir araştırmanın da gösterdiği gibi, Ukrayna'daki Rusların % 38'i ayrılmaya

³³Asıl Kaynak: Sergei Razganov, Moskovskie Novosti, No:45, 1991. Alınan Kaynak: Dunlop, op.cit., s.623.

³⁴Diehl, op.cit., s.17.

³⁵Jackson., op.cit., s.6-7.

³⁶Ibid., s.7.

³⁷Richard, F.Staar, "Russia's Army in Transition", Mediterranean Quarterly, Vol.5, No:2, Spring 1994, s.6-7.

³⁸Jackson., op.cit., s.7.

karşı gelirken % 46'sı bunu onaylamış, Baltıklarda % 50'si karşı çıkmış, % 46'sı onaylamış, Orta Asya'da % 47'si karşı çıkmış, % 41'i onaylamıştır³⁹. 1991 referandumunda da Baltık Cumhuriyetleri ve Ukrayna'da pek çok Rusun tam bağımsızlığa destek verdiği görülmektedir. Moldavya'da Dinyester'in sağ kıyısındaki pek çok etnik Rus ise, Moldavya hükümetinin Trans-Dinyester bölgesindeki Ruslarla olan çatışmasında Moldavya hükümetine bağlı kalmıştır⁴⁰.

1991 yılında Rusya dışındaki cumhuriyetlerde yaşayan ve artan milliyetçilik ve tırmanan etnik çatışmalarla tehdit edilen Rusların giderek artan bir bölümü göçü düşünmeye başlamıştır. VTsIOM adlı bir kamuoyu yoklaması örgütü tarafından Ocak 1991'de yapılan ve daha sonra "Ruslar kaçmak istiyorlar mı?" başlığıyla sunulan araştırmada, (bkz.: Tablo 4) Kazakistan dışındaki Orta Asya Cumhuriyetleri'ndeki ve Gürcistan'daki etnik Rusların yaklaşık 1/3'inin geri dönmek istediği ortaya çıkmıştır. Estonya, Batı Ukrayna ve Kazakistan'da bu oran % 20 ve daha yüksektir. Bu veriler özellikle Orta Asya ve Kafkaslardan Rusya'ya göçün yoğun olarak yaşanacağını ortaya koymuştur. Azeri-Ermeni çatışması, Tacikistan ve Gürcistan'daki iç savaş ve Trans-Dinyester çatışması gibi gelişmelerle Rusların Rusya Federasyonu'na geri dönüşlerinin de hız kazandığı görülmektedir.

All-Russian Center for the Study of Public Opinion'un 1991 araştırmasında göç arzusu taşıyan Ruslar, Azerbeycan'da % 25, Tajikistan'da % 37, Kırgızistan'da % 24, Moldova'da % 23, Tuva ve Çeçen-İnguş otonom cumhuriyetlerinde % 37'dir. Baltıklarda, Ukrayna'da ve Kazakistan'da ise, bu oran % 6 - % 11 arasındadır. Aynı merkez, 1996'ya kadar 3.5 milyon Rus ve diğer etnik azınlığın bu cumhuriyetlerden göç edeceğini ileri sürerken, diğer Rus kaynaklarında geçen birkaç yıl içinde Rusya'ya 6-7 milyon göçmenin geldiği belirtilmektedir⁴¹. Göçmenler açısından dikkat çekici bir unsur, bunların yarıya yakınının uzman ve yönetici kadrolardan oluşmuş ve % 70 ila % 90 kadarının başkentlerden ve diğer büyük şehirlerden gelmiş olduğudur. Rusya Federasyonu bu göçmenlerin yeniden ülkeye yerleşimleri açısından oldukça katı kuralları getirmekte ve üstelik onların kırsal alanlara yerleşimlerini istemektedir. Bunun gerisindeki en önemli neden ise, ev edinme ve yeniden istihdamda karşılaşılan sorunlardır. Örneğin, Moskova'daki işsizlerin % 80'ninin beyaz

yakalılardan oluştuğu gözlemlenmektedir. Göçmenlerin % 70'e yakını eğitim gördükleri dallarda iş bulamamaktadırlar⁴².

Sorunun bir diğer yönü terk edilen cumhuriyetlerde yaşanmaktadır. Bir çok cumhuriyette beyaz ve mavi yakalılar Ruslardan oluşmaktadır. Bunlar yerleştikleri cumhuriyetlerde yaşamaya devam ettikçe adeta yerel kırsal nüfusla kendileri arasında ulusal kökene dayalı bir sınıf farklılaşması doğurmaktadırlar. Beyaz ve mavi yakalı Rusların önemli bir kısmı göç ettiğinde ise, bunların yerine geçecek yeni ulusal kadroların hazır olması sorunu ile karşılaşılacaktır⁴³.

Rusya Federasyonunun Yaklaşımı

18 Kasım 1993'de kabul edilen yeni Rus askeri doktrinine göre, ülkeye yönelik önemli bir potansiyel dış tehlike kaynağını, dış ülkelerde yaşayan "Rus vatandaşlarının hakları, özgürlükleri ve meşru çıkarlarına yönelik baskılar" teşkil etmektedir⁴⁴. Bugün Rusya Federasyonu dışındaki eski Sovyet topraklarında yaşayan 25 milyon etnik Rus bu kategori içine girmektedir⁴⁵. Rus siyasal liderlerinin diğer cumhuriyetlerde yaşayan Rusların durumlarına yönelik çözüm arayışları azınlık haklarına saygı yolunda yapılan çağrılardan, bu cumhuriyetlere zorlayıcı daha katı siyasalar uygulanmasına yönelik isteklere ve de eski Sovyet İmparatorluğunun yeniden kurulmasına yönelik aşırı taleplere kadar gidebilmektedir.

Bugün Rus iç politikasında reformcular, reaksiyonerler ve merkezdekilerden oluşan üç temel grubun bulunduğu görülmektedir. Bu gruplar da kendi içlerinde başka grup ve hiziplere ayrılmaktadırlar⁴⁶. Ancak, bu klasik şema halihazırda Rusya'da özellikle de dış politika alanlarında tahlil etmek açısından yetersiz kalmaktadır. 1991-1993 arasında yaşanan siyasal gelişmeler sonrasında Rus dış politikasını etkileyen veya etkilemeye çalışan 4 temel grubun ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar, sayıları, siyasetleri, ideolojileri, kurumsal yönelimleri ve etkilerini

⁴²Moscow News, No:11, March 1992, s.11.

⁴³Ibid.

⁴⁴Staar, *op.cit.*, s.2-3.

⁴⁵Ibid.

⁴⁶Örneğin, bkz.: Dimitri Simes, "Reform Reaffirmed", *Foreign Policy*, No:90, Spring 1993, s.48-53.

³⁹Ibid., s.8. Konu hakkında daha detaylı bilgi için bkz.: Dunlop, *op.cit.*, s.625-630.

⁴⁰Jackson., *op.cit.*, s.8.

⁴¹Ibid., s.8-9.

göstermek için kullandıkları kanallar bakımından çeşitlilik göstermektedirler⁴⁷.

Başını Dışişleri Bakanı Andrei Kozirev'in çektiği Batıya yönelimli ilk grup Batıya yakın siyasetleri ve uluslararası ilişkilerde gereklere ve evrensel demokratik değerlere, ülkelerinin Jeopolitik ve stratejik konumlarından daha fazla önem vermeleri ile dikkat çekmişlerdir. Kozirev'e temel destek Boris Yeltsin'den ve Yeltsin'in bulunduğu makamla ilgili mevkilerde yer alan kişilerden ve yanındaki bazı bakanlardan gelmektedir. (Gennady Burbulis, Yegor Gaydar ve Mihayl Poltoranin gibi). Bu grubun en öncelikli hedefi Rusya'nın batı ile siyasal ve ekonomik entegrasyonudur⁴⁸.

İkinci bir grup ılımlı liberallerden oluşmaktadır. Bu grubun hükümette ve toplumun siyasal, akademik çevrelerinde temsilcileri bulunmaktadır. Dışişleri Bakanlığında ABD Büyükelçisi Vladimir Lukin ve Şvardnatze yıllarında yetişen Dışişleri Bakanlığı yetkililerinin birçoğu, bu gruba dahildir. Ayrıca, bu görüş Savunma Bakanlığı bünyesinde az sayıda generalin de desteğini almaktadır. (1992 yılında terfi eden ve Genel Kurmay Başkanlığı'na bağlı müdürlüklerin ve savunma araştırma enstitülerinin başkanları bu grup içinde yer almaktadır). İlk grupla aralarındaki birincil farklılık, bu grubun Rusya'nın Jeopolitik konumuyla ve içindeki geçiş döneminden kaynaklanan özel durumuyla ilgili olarak Rus dış politikasının ve güvenliğe yönelik önceliklerin belirlenmesi gereği konusunda ısrarlıdır. Bu grup Rusya'nın eski Sovyet Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerine de büyük önem atfetmektedir. İlimli liberaller Helsinki Nihai Senedi'nde yer alan sınırların dokunulmazlığı prensibinin Rusya ile diğer cumhuriyetler arasındaki ilişkilerde temel olmasının istemektedirler. Onlara göre, sınırların revizyonu ancak birtakım barışçıl müzakereler sonucu gerçekleşebilir. Bu gruba göre, halihazırdaki sınırlar ne kadar suni olursa olsun tekil cumhuriyetlerdeki etnik ayrımcılığa cesaret verilmemelidir. Avrupalıların tecrübeleri, tartışmalı sınırlarla ilgili sorunların çözümünün onları tekrar tekrar çizmekten değil (ki, bu her seferinde, gerginlik ve savaşları da beraberinde getirebilir) ama onları egemen devletler arasında işbirliği ve bütünleşme çabaları ile anlamsız ve saydam bir hale getirmekten geçtiğini göstermiştir. Belki bunun iki istisnası olabilir. Bunlardan biri, bir tekil cumhuriyetin kendisinin revizyon başlatmasıdır (Örneğin, Moldavya'nın Romanya ile birleşmesi gibi) ki,

⁴⁷Alexei G. Arbatov, "Russia's Foreign Policy Alternatives", *International Security*, Vol.18, No:2, Fall 1993, s.9.

⁴⁸*Ibid.*, s.9-10.

bu durumda sınırlar tekrar gündeme gelebilir. İkinci olarak ise, ulusal azınlıklara karşı soykırıma girişilir ve bu eylemler tarafsız gözlemcilerce (Birleşmiş Milletler Gözlemcileri gibi) belirlenir ve uluslararası hukuka aykırı bulunursa. Ancak, bu durumlarda, bir etnik azınlığın ayrılma hakkının talebi (veya bir komşu cumhuriyetle yeniden birleşme talebi) meşru görülebilir. Yine ılımlı liberallere göre, azınlık haklarını korumak için bir çok yaptırıma başvurulabilir. Bunlar arasında en son başvurulacak çare, askeri kuvvetlerin kullanımınıdır. Böyle bir şey sözkonusu olduğunda bile, bunun, tek taraflı uygulanmasından kaçınılmalı, çok taraflı uygulamalara girişilmesine çalışılmalıdır. Ayrıca, bu yöndeki eylemler B.M. kararlarına, AGİK ve kimi durumlarda da BDT kararlarına dayandırılmalıdır⁴⁹.

Ayrıca, bu görüşe göre, Rus askerlerinin çekilişindeki geçikmeler Rusça konuşan azınlıkların durumunu iyileştireceğine tam tersi etkiler doğurabilir çünkü, azınlık Ruslar bu kuvvetlerin kendilerini korumak için devamlı kalmalarını isteyebilirler. Diğer taraftan, Rus birliklerinin silahlı kuvvetleri ve teçhizatları sık sık aşırı uçların saldırılarına da hedef olmaktadır. Bazı durumlarda ise, silahlar ve cephane çalınmakta veya askerler tarafından satılmaktadır. Bu cumhuriyetlerdeki Rus askerlerinin cumhuriyetlerin iç çatışmalarına katıldığı ve askeri moral ve disiplinin çöktüğü gözlemlenmektedir. Bu durum, Rus ordusunun muhabereye hazır olma gücünü zayıflatmakta, askeri reformları baltalamakta ve orduyu kendisi ve devlet için intihar sayılabilecek maceralara sürüklemektedir⁵⁰.

İlimli liberallere göre, eski Sovyet Cumhuriyetleri arasında ekonomik, insani, kültürel ve güvenlik konularında karşılıklı bağımlılığın devamı konusunda güçlü gerekçeler mevcuttur ancak, bu silah gücüyle elde edilmemelidir. Yeniden gerçekleşebilecek bir entegrasyon ekonomik temele ve cumhuriyetlerin serbest isteğine dayanmalıdır⁵¹.

Üçüncü bir grup ise, merkezdekilerle ilimli tutuculardan oluşmaktadır. Bu hizipler "Sivil Birliğin"de içindedirler. Rusya Devlet Başkan Yardımcısı Aleksandr Rutskoy ve Yüksek Sovyet sözcüsü Ruslan Hasbulatov ve parlamentoda, Rus Demokratik Parti Başkanı, Nikolay Travkin, Endüstriyel Birliğin başı, Arkadiy Volsky gibi kişilerce temsil edilmektedirler. Üst düzey askeri komutanlıkların önemli bir kısmından, endüstri

⁴⁹*Ibid.*, s.11, 27-28.

⁵⁰*Ibid.*

⁵¹*Ibid.*, s.13.

yöneticilerinden ve federal bürokrasinin temel bölümlerinden destek almaktadırlar. Bu kişiler belki bugün eski Sovyetler Birliği'nin silah zoruyla tekrar inşa edilmesini savunmasalar da kendilerini Sovyetler Birliği'nin çöktüğüne tam olarak inandıramamışlardır. Batı ile iyi ilişkiler yanlısıdırlar, yalnız onlara göre, bu yakınlaşma Rusya'nın bağımsız bir güç olarak etki alanındaki rolünü azaltma pahasına olmamalıdır.⁵²

Merkezi ve ılımlı muhafazakar gruplar da eski Sovyet Cumhuriyetleri arasındaki derin ve çok cepheli bağımlılığa katılmakta, ancak bundan oldukça farklı sonuçlar çıkarmaktadırlar. Onlara göre, eski Sovyetler Birliği topraklarında Rusya'nın egemen bir rol kazanması dış politikanın ana hedeflerinden biridir. Bu doğrultuda cumhuriyetlerin ekonomik bağımlılığı, etnik Rusların varlığı ve cumhuriyetler arası etnik siyasal gerginlik ve sınır çatışmaları gibi faktörler ustalıkla idare edilmelidir. Böyle bir mantukla yaklaşıncı, diğer cumhuriyetler zayıfladıkça, ve istikrarsızlaştıkça Rusya güçlenip büyüyecektir.⁵³

Dördüncü grup ise, yeni komünistler ve milliyetçilerden oluşmaktadır. Bu milliyetçilerin bazıları eski anti-komünistler ve hatta mualliflerdir. Bu grubun aşırı ucunda açıkça faşistçe eğilimler gösteren Dimitri Vasiliyev ve Gennady Jirinovski gibi kişiler yer almaktadır. Bu grubun, Yeltsin'in iç politikadaki başarısızlıklarını, dış politikasındaki zayıflıkları ve herşeyden öte, onun ılımlı tutucularla uzlaşmadaki isteksizliğini veya kabiliyetsizliğini (çünkü, Yeltsin bu durumda sağ kanatla ittifaka itilmektedir) fırsat bilerek giderek güç kazandığı görülmektedir.⁵⁴

Yeni komünistler ve milliyetçilerden oluşan bu grup Rus İmparatorluğu'nun ve Rusya'nın süper güç rolünün komünist prensiplerle değil ama Büyük Rus milliyetçiliği. Rus Ortodoks dininin köktenci bir versiyonu, antisemitizm ve batı karşıtı bir siyasal görüş üzerinde yeniden kurulması amacına kendilerini adanmışlardır. Baltıklarda, Kırım'da, Moldavya'da ve Gürcistan'daki ayrılmacılarla açık mücadele yanlısı olan bu kişiler eski Sovyetler Birliği'ni bugün kuvvete başvurarak tekrar kazanmaya da hazırlanmaktadırlar. Bu görüşlerin, devlet endüstrilerinde çalışan işgücü üzerinde, fakirleşen şehirli alt ve orta sınıflar, emekçiler, Rusya'ya diğer cumhuriyetlerden gelen göçmenler, eski topraklardan çekilen ve bugün

evsiz olan Rus birliklerinden köylülerin geri ve pasif bir kesiminden ve de kara pazardan kar eden ve spekülatif kazançlar peşinde koşan mafya tipi yeni bir işadamı grubundan destek gördükleri bilinmektedir. Ayrıca, Dışişleri, Güvenlik ve İçişleri Bakanlıklarında da bu gruba yönelik sessiz bir sempatinin varlığı söz konusudur. Bu tür bir yaklaşıma sahip olanların cumhuriyetlerdeki milliyetçiliğin ve tarihsel sürtüşmelerin gücünü önemsemedikleri tersine, Rusya'nın bu Rus milliyetçilerini istedikleri konumda tutma ve etnik çatışmanın tırmanmasını denetleme kabiliyet ve kaynaklarını abarttıkları görülmektedir.⁵⁵

Uygulamada, Yeltsin ve Dışişleri Bakanı Kozirev'in, Rusya ile diğer Sovyet Cumhuriyetleri arasındaki olası bir çatışmanın Bağımsız Devletler Topluluğu'nun (BDT) geleceğine ve Rusya'nın Batıdan aldığı destek ve yardımlara zarar vereceği düşüncesinin de etkisiyle, en ciddi sorunların yaşandığı alanlara, diplomasi ile sınırlı bir ekonomik, siyasal baskıyı birleştiren bir yöntemle yaklaştıkları görülmüştür.

Yeltsin'in, Mart 1991'de, Rusya Federasyonu dışında yaşayan 25 milyon Rus yardım etmenin Yüksek Sovyet'in ve liderliğinin görevi olduğunu belirterek, söyledikleri de bunun bir ifadesidir:

"Ancak, beni anlayın; İnsanları tanklarla korumak imkansızdır. Üstelik, böyle bir harekete girişildiğinde, onların hayatları da zorlaşabilir. Bu cumhuriyetlerle olan ilişkimizi hukuki bir temele, uluslararası haklarla ilgili bir temele dayandırmalıyız ki, bugün bizim yaptığımız da budur. Bu durumda, Rus nüfusa karşı herhangi bir hareket hukuki yoldan çözümlenebilir ve biz bu ya da şu cumhuriyet veya devlete karşı yaptırımlar uygulayabiliriz. Örneğin, Letonya ve Estonya ile anlaşmalar imzaladık ve onlar şimdi kanunlarını bir çok halde islah etmekteler"⁵⁶.

Yeltsin, bu durumda çevredeki Rusların kendileri için neyin uygun olduğuna kendilerinin karar vermesi gerektiğini belirtmiştir. Eğer onlar Rusya'ya geri dönmek isterlerse, onlara uygun koşullar yaratacağı sözünü de vermiş, **"Biz diğer cumhuriyetlerle yaptığımız**

⁵²Ibid., s.29-30.

⁵³Ibid., s.13-14.

⁵⁴Ibid.

⁵⁵Asıl Kaynak: Komsomol'skaya Pravda, March 14, 1991, s.2. Alınan Kaynak: Dunlop, op.cit. s.615.

⁵⁶Ibid.

antlaşmalarda geri dönen Rusların kaldıkları ülkeleri terketmeleri sürecinde uğrayacakları mal kaybını da tazmin edeceğiz” demiştir⁵⁷.

Dışişleri Bakanı Andrei Kozirev ise, cumhuriyetlerin halihazırdaki sınırlarının halkın etnik bileşimini doğru bir şekilde temsil etmediğini söylemekle birlikte;

“Bunun böyle olduğunu kabul edelim. Ama bu şimdi cumhuriyetlerin birbirleriyle sonsuz toprak çatışmalarına girmeleri anlamına mı gelmelidir? Almanya ve Fransa Alsas-Loren için yüzyıllarca savayıp sonunda bu eski çatışmanın medeni çözümü prensiplerini anladılar” demektedir⁵⁸.

Baltıklar

Yeltsin hükümeti etnik Rusların statülerini ilgilendiren konularda Baltık devletleri ile görüşmelere 1992 baharında başlamış ve bununla eski Sovyet askeri birliklerinin bölgeden çekimini ilişkilendirmeye çalışmıştır. Bu yöndeki açıklamalara ve Baltık devletlerindeki Rusların statüsüne ait müzakerelerde ilerlenememesine rağmen, Rus kuvvetlerinin bu ülkelerden çekilmeye devam ettikleri görülmüştür. Ayrıca, Moskova, AGİK ve Avrupa Konseyi nezninde ve G-7'lerin Münih Zirvesinde Rusların hakları ve statülerini koruma girişiminde bulunmuştur. AGİK, Moskova'nın, Estonya'daki insan haklarının durumunu inceleyen bir komisyon kurulması konusundaki önerisini kabul etmiş ve Nihai Belgeye, üyelerin, vatandaşlık hakkına sahip olmayan kişilerin sayısını arttıracak şekilde ulusal kanunlar kabul etmemeleri yönünde bir ibare eklenmiştir. Diplomatik düzeyde de Rus hükümeti, temel insan hakları konuları çözümlenmedikçe, Letonya ve Estonya'nın, Avrupa Konseyine kabulünü engellemeyi başarmıştır. Aslında, Baltık Cumhuriyetlerindeki Rusların statüleriyle ilgili sorunları uluslararası kurumlar aracılığıyla halletmenin belli bir siyasal riski de beraberinde taşıdığı görülmektedir. Bu tip ılımlı ve diplomatik bir yaklaşımın başarısızlığı hükümete yönelik eleştiriler yanında Rusya'nın Batıya yaklaşmasını amaçlayan dış politikanın temel varsayımlarının da sorgulanmasına yol açmaktadır. Baltık Cumhuriyetlerine diplomatik baskılara ek olarak birtakım ekonomik ve siyasal baskıların da uygulandığı görülmektedir. Bunlar arasında, yakıt dağıtımının azaltılması ve

zaten girift olan mali muamelelerde ek komplikasyonlara gidilmesi sayılabilir. Ancak, bunlar Rusya'daki demokratik çevrelerce bile yeterince etkili araçlar olarak kabul edilmemişlerdir⁵⁹.

Kırım

Kiev'le Karadeniz filosunun bölünmesi ve BDT yapısının gelişimiyle ilgili sorunları halletmeye çalışan Yeltsin, Kırım'ın otonomisinin artırılması konusunda, kısmen de bu tür tavırlar Ukrayna tarafından iç işlere müdahale olarak yorumlanır endişesiyle, temkinli bir tavır sürdürmüş ve Temmuz 1992'de Kırım'a daha fazla otonomi verilmesi konusunda Kiev'in tavizi yeterli görülmüştür⁶⁰.

Moldavya

Yeltsin ve Kozirev, Kishinev'deki Snegur hükümetine, Moldavya'nın Romanya ile birleşmesi halinde sol yakanın self-determinasyon hakkını destekleyeceklerini belirtmişlerdir. Yeltsin, aynı zamanda, 14. ordunun bölgeden çekilmesini de kabul etmiş ancak, olayların gelişimi diplomatik çözüm arayışlarının dışına çıkmıştır⁶¹.

İlimli Diplomasiye Yönelik Tepkiler

Yeltsin ve Kozirev tarafından eski Sovyet cumhuriyetleriyle ilgili olarak uygulanan ılımlı diplomasiye yönelik saldırılar 1992-1993 boyunca sürmüş ve bir miktar dış politika değişikliğini de beraberinde getirmiştir. Hem soldaki Bolşevik partiler hem de sağdaki milliyetçi gruplar Yeltsin ve demokratlarını Sovyetler Birliği'nin çökmesine ve bunun sonucu olarak içte etnik çatışmaların yoğunlaşmasına ve yeni bağımsız cumhuriyetlerdeki etnik Rusların fanatik milliyetçilerin elinde kalmasına neden olmakla suçlamıştır. Her iki grubun da hükümete muhalefet yolunda etnik gerginliğin tırmanışını kullandığı görülmektedir. Muhalefet, aynı zamanda Yeltsin hükümeti tarafından terkedilen Rus azınlıkları kurtarmak için doğrudan eylem çağrılarında da bulunmuştur. Milliyetçi Bolşevik blok liderliği, Rusya'daki yerel otoriteleri Trans-Dinyester hükümetine askeri ve sıhhi yardıma çağırmıştır. “Nashi” denilen bir diğer Bolşevik grup ise, daha da ileri giderek vatansever Rusların bu cumhuriyetin

⁵⁹Ibid., s.11.

⁶⁰Ibid., s.12.

⁶¹Asıl Kaynak: “Rutskoi Urges Russian Intervention in FBIS, Sov, April 9, 1992, s.7. Altın Kaynak: La Republica, April 7, 1992.

⁵⁷Dunlop, op.cit., s.616.

⁵⁸Jackson., op.cit., s.10.

bağımsızlığı yolunda silahlı çarpışmaya girmesini istemiştir⁶².

Yeltsin ve Kozirev'in ılımlı siyasetleri sadece aşırı uçtaki partilerce saldırıya uğramamış, aynı zamanda hükümet içi muhalefetçe de verilmiştir. Görevinden azledilmeden ve Yeltsin'e karşı parlamentolarla giriştiği başarısız darbe girişiminden önce Başkan Yardımcısı Ruskoy da onları eleştirenler arasında bulunmaktaydı. Sık sık Rusların haklarını korumak için güçlü önlemler alınmasını talep eden Ruskoy, Kırım ve Trans-Dinyester Cumhuriyetine uygulanan ılımlı diplomasiye karşıydı. Kırım'ın 1954'de Ukrayna'ya verilmesini eleştiren Yüksek Sovyet kararı da Kırım'ı eski bir Rus toprağı olarak tanımlayan Ruskoy tarafından tasdik edilmişti⁶³. 1992 yazında ortaya çıkan ve Kırım'ın Rusya ile birleşmesini talep eden "Sivil Birlik" (Grazhdansky souz) Yeltsin ile Kozirev'e yönelen yeni bir eleştiri grubuydu. Sivil Birlik, başında Ruskoy'un bulunduğu Özgür Rusya Halk Partisi (Narodnaya Partiya Svobodnaya Rossiya) adlı merkezi muhalefete, büyük endüstri işletmecilerinin oluşturduğu bir koalisyonu ifade eden "Yenileme Partisi"ne (Obnovleniye) Leonid, Travkin liderliğindeki ve Demokratik Partiyeye (Demokraticheskaya Partiya) ve parlamentodaki etkili "Smena" hizbine şekil verdi. Bu grupların liderleri, hükümetin Baltıklarda, Kırım'da ve Moldova'daki Rus halklarını korumadaki başarısızlığı şiddetle yerdiler. "Sivil Birlik"le ilişkide olan önemli siyasal ve entellektüel liderler, Rusya'nın bir büyük güç diplomasisi benimsemesi gerektiğini ve eski Sovyet Cumhuriyetlerinin Rusya'nın etki alanı olarak kabul edilmesini istemişlerdir. Onlara göre, Rusya, bu etki alanında, ABD'nin Panama ve Grenada'da yaptığından daha az bir kararlılık ve güç sergilememelidir⁶⁴.

Bu siyasal baskılar sonunda, 1992 sonunda hükümetin yaklaşımında da bazı değişimler gözlenmeye başladı. Eylül'de, Yeltsin, Trans-Dinyester Cumhuriyeti ile ilgili olarak sadece moral değil maddi destek de bulunacağını vaat etti. Bu destek Tiraspol'e acil kredi yollanması şeklinde kendini gösterdi. Yeltsin, buna ilaveten, Kishinev, Tiraspol'e tam anlamıyla otonom bir cumhuriyet statüsü tanınmasıyla ilgili istekleri kabul edinceye

⁶²Jackson., *op.cit.*, s.14.

⁶³"Dniester Leader's Revelation on Russian Support", *RFE/RL Research Report*, October 9, 1992, s.66-67.

⁶⁴Asıl Kaynak: "Yeltsin Orders Suspension of Baltic Troop Withdrawals", *FBIS, Sov.*, November 2, 1992, s.10-12. Alınan Kaynak: *ITAR-TASS*, October 29, 1992.

kadar, 14. Ordunun çekilmeyeceğini de söyledi. Ayrıca, Rus hükümeti Kishinev ile olan müzakerelerinde pozisyon değiştirerek ve 14. Ordunun Trans-Dinyester hükümetine silah ve teçhizat verme hakkını da savundu⁶⁵.

Yeltsin'in, Ekim'de Baltık hükümetleriyle ilgili yeni ve daha katı bir siyaset benimsediği de dikkat çekmektedir. Yeltsin, bu tarihte, Letonya ve Estonya'daki Rus azınlıkların durumu düzelmedikçe Rus birliklerinin çekiminin geciktirilebileceğini açıklamış ve Baltık devletlerini, onlarla olan ikili ekonomik anlaşmaların uygulanmasının da buna bağlı olabileceğini söyleyerek uyarmıştır⁶⁶.

Tüm bu gelişmelere rağmen, Yeltsin hükümetinin Baltıklara yönelik siyasetinde özlü bir değişikliğin olduğunu söylemek de zordu. Nitekim, Letonya ve Estonya hükümet yetkilileri Rus birliklerinin çekilmesinin devam ettiğini belirtmişlerdir ve Moskova'nın bunlara ekonomik baskısında da dikkate değer bir artış görülmemiştir. Ancak, 1993 baharında daha katı bir yaklaşım ortaya çıkmıştır: Savunma Bakanı Graçov NATO İşbirliği Konseyinde Rus birliklerinin çekilmesinin Baltıklardaki Rusların statüsüyle ilgili müzakerelerde gelişme sağlanmadığı takdirde geciktirilebileceğini söylemiştir. Yine de, bunlar, Rus diplomasisinde temel bir değişikliğin göstergelerinden ziyade geri dönen Rus askerî personelinin ikamet masraflarına yönelik Baltık Cumhuriyetlerinden ve Batı'dan alınan yardımın artırılmasını amaçlayan hareketler olarak yorumlandı.

Eylül 1993'de Yeltsin'in parlamentoyu feshetmesi sonrasında yaşanan kriz, Yeltsin'in muhalifleri karşısındaki gücünün bugünkü koşullarda İçişleri ve Güvenlik Bakanlıklarının yanısıra, ordunun da desteğine bağlı olduğunu ortaya koydu. Eylül krizi arka bahçeden daha katı siyasetlerden yana olan ordu ve güvenlikle ilgili bürokrasi ile uzlaşmanın önemini göstermektedir. Bu çıkar odaklarının, ana konusu, aslında, Rusların arka bahçedeki haklarından ziyade, Rusya'nın eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetleri üzerinde etkisinin artışı ve uzun dönemde daha büyük bir Rus devletinin kuruluşudur. Rusya'da daha istikrarlı demokratik bir rejime geçilinceye kadar arka bahçeyle ilgili yeni-emperyalist siyasalar yönünde baskılar da devam edeceği benzetilmektedir⁶⁷.

⁶⁵Jackson., *op.cit.*, s.15-16.

⁶⁶*Ibid.*

⁶⁷*Ibid.*

TABLO 1

1989 SAYIMINA GÖRE
ESKİ SOVYET CUMHURİYETLERİNDEKİ
RUSLARIN
VE YEREL ULUSUN PAYI

	NÜFUS (BİN)	RUSLAR (%)	YEREL ULUS (%)
Rusya	147,002	81,5	-
Ukrayna	51,452	22,1	72,7
Beyaz Rusya	10,152	13,2	77,9
Özbekistan	19,810	8,3	71,4
Kazakistan	16,464	37,8	39,7
Azerbaycan	7,021	5,6	82,7
Moldavya	4,335	13,8	64,5
Kırgızistan	4,258	31,5	52,4
Tacikistan	5,093	23,5	62,3
Ermenistan	3,305	2,6	93,3
Türkmenistan	2,537	9,5	72,0
Gürcistan	5,401	8,1	70,1
Litvanya	3,675	9,4	79,6
Letonya	2,667	34,0	52,0
Estonya	1,565	30,3	61,5
SSCB Toplam	285,743	50,8	-

Asıl Kaynak: Natsionalnyi Sostav Naseleniya SSSR
(Moskow: Finansyi Statistika 1991), 5-8.

Alınan Kaynak: Andrei V. Korobkov, "The International
Consequences of Emerging Migration Flows in the Post-
Soviet States", Mediterranean Quarterly, Vol.5, No.1,
Winter 1994, s.70.

TABLO 2

1989 SAYIMINA GÖRE BAZI RUS FEDERE
BİRİMLERİNDE RUS VE YEREL ULUSUN PAYI

	NÜFUS (BİN)	RUSLAR (%)	YEREL ULUS (%)
Başkurdistan	3,943	39,3	21,9
Buryatya	1,038	69,9	24,0
Dağıstan	1,802	9,2	-
Kabardino- Balkariya	753	31,9	57,6
Kalmukya	323	37,7	45,4
Karelya	790	73,6	10,0
Komi	1,250	57,7	23,3
Mary-El	749	47,5	43,3
Mordovya	964	60,8	32,5
Kuzey	632	29,9	53,0
Osetya			
Tataristan	3,641	43,3	48,5
Tuva	309	32,0	64,3
Udmurtya	1,606	58,9	30,9
Çeçen-İnguş	1,270	23,1	70,7
Çuveysya	1,338	26,8	67,8
Saha-	1,094	50,3	33,4
Yakutya			
SSCB Toplam	147,002	81,5	-

Asıl Kaynak: Natsionalnyi Sostav Naseleniya SSSR,
Moskow Finansyi Statistika 1991), s.34-40.

Alınan Kaynak: Andrei V. Korobkov, "The International
Consequences of Emerging Migration Flows in the Post-
Soviet States", Mediterranean Quarterly, Vol.5, No.1,
Winter 1994, s.71.

TABLO 3

RUS GÖÇÜ VE CUMHURİYETLERİN EKONOMİK
DİNAMİZMİ

GELDİKLERİ CUMHURİYETİN DİLİNİ ÖĞRENEREN RUSLARIN YÜZDESİ	1961-85 ARASI CUMHURİYETLERDE GSYİH / CAP GELİŞİMİ (RUSYA = 4.4)
Litvanya	Beyazrusya
37.9	6.3
Ukrayna	Gürcistan
34.4	5.4
Beyazrusya	Ermenistan
24.8	5.2
Gürcistan	Litvanya
31.8	5.0
Estonya	Letonya
15.1	4.9
Azerbaycan	Moldova
14.5	4.8
Moldavya	Estonya
12.1	4.7
	Ukrayna
	4.2

Kaynaklar: Soldaki Sütun: Barbara Anderson and Brian
Silver, "Demographic Sources of the Changing Ethnic
Composition of the Soviet Union", Population and
Development Review, No.15, December 1989. Sağdaki
Sütun: Lubomyr Hajda and Mark Beissinger, The
Nationalities Factor in Soviet Politics and Society,
(Boulder, Colo.: Westview Press, 1990), s.47.

TABLO 4

RUSLAR GERİ DÖNMEK İSTİYORLAR MI ?

Bu Cumhuriyette Yaşamaktan Tümüyle Memnun musunuz?

Cumhuriyet	Memnunlar (%)	Memnun Olmayanlar (%)	Cevaplamayı Zor Bulanlar (%)
Estonya	51	19	30
Letonya	75	7	18
Batı	36	21	44
Ukrayna			
Gürcistan	62	22	16
Azerbaycan	86	6	10
Kazakistan	73	11	16
Kırgızistan	56	4	40
Tacikistan	61	25	14
Özbekistan	64	11	25

Yaşadığınız cumhuriyette devamlı kalmayı mı, yoksa Rusya'ya dönmeyi mi istiyorsunuz ?

Cumhuriyet	Rusya'ya Dönmek İsteyenler (%)	Kalmak isteyenlerin (%)	Cevaplamayı Zor Bulanlar (%)
Estonya	23	50	27
Letonya	16	65	19
Batı	26	44	31
Ukrayna			
Gürcistan	37	36	26
Azerbaycan	5	68	27
Kazakistan	20	63	17
Kırgızistan	31	42	26
Tacikistan	37	38	25
Özbekistan	38	36	26

Asıl Kaynak: Moskovskie Novosti, No.4, 27 January 1991.

Alınan Kaynak: John B.Dunlop, "Russia: Confronting a Loss of Empire, 1987-1991", Political Sciences Quarterly, Vol.108, No:4, 1993-1994, s.631.